

ELS NOMS DE PERSONA A L'EIVISSA DE 1730

Conxa CALAFAT MARI

L'ESTIM DE 1730

Segons les Reials Ordinacions de 1686 els Llibres dels Estims eren una relació de propietaris de béns immobles que es feien per ordre dels Jurats de la Universitat de l'illa d'Eivissa per distribuir els impostos de la talla o taxa a tant per sou i lliure dels béns estimats. Els feien els estimadors nomenats pel Consell General. No tenien periodicitat fixa; un dels Oficials de la Universitat s'encarregava de tenir-los al dia anotant qualsevol canvi en la propietat per venda o per heretatge però en els tres Estims que es conserven dels segles XVI i XVII, tots a l'Arxiu Històric d'Eivissa, entre els noms dels propietaris no hi han deixat cap espai per fer anotacions; de manera que quan la Universitat posava una nova taxa els Jurats en feien fer un altre per evitar-se plets.

Del segle XVIII només ens ha arribat el de 1730, encara que en el llibre de Juraria corresponent consta que se'n va fer un el 1717, els dos relacionats probablement amb la major pressió fiscal i els nous impostos d'aquest període i a la vegada amb la necessitat d'evitar conflictes socials. Ara és el Governador el que convoca la Junta General, que ha substituït el Consell General, i qui nomena els estimadors, encara que el Decret de Nova Planta no deia res del tema. A part d'aquest fet, sembla que el procediment és el mateix.

Tenim un llibre enquadernat en pergamí, ben conservat; comença per l'acta de la Junta General que elegí els estimadors: dos de braç major, dos de braç mitjà i dos de la Marina; a la part forana dos per cada venda; i a continuació vénen les relacions de propietaris. Els propietaris compareixen una vegada, suposam que allà on vivien; l'Estim comença per les tres Viles de la part emmurallada de la ciutat (Vila Superior, Vila Nova i Vila Inferior) i la Marina; després vénen les véndes dels Quartons de Santa Eulària, les de Balansat, les de Portmany, el Quartó de ses Salines i el Pla de Vila.

Els assentaments són similars als de 1680: de cada propietari consta el nom seguit de la fórmula "té de béns" i una estimació global dels seus béns en lliures. La lletra és bona i hi ha poques correccions, unes dotze; malgrat haver inscrit cinc noms a cada plana només hi ha quatre canvis posteriors i vint-i-vuit anotacions al marge. Per aquest estudi hem prescindit dels canvis i anotacions i només hem tengut en compte les correccions: ens queda una relació de 1830 propietaris.

La primera qüestió és si una relació de propietaris com és l'Estim és prou representativa

de la població eivissenca per a l'estudi que ens hem proposat, i si hi figuren tots els propietaris, ja que segons les Ordinacions citades certs estaments, com els doctors en lleis i en medicina i els que gaudien de privilegi militar, estaven exempts de pagar impostos.

Quant a la representativitat hem confrontat l'Estim amb altres fonts d'aquests anys. Ens han arribat llistes soltes de contribuents, sense data, però a vegades amb la mateixa lletra i fins i tot amb el mateix ordre de l'Estim; entre elles trobam una llista de la Marina on als mateixos 239 propietaris de l'Estim segueix una relació de 61 noms nous; una llista de veïns sense béns immobles amb 20 noms de Vila i 55 de la Marina; i una altra amb 189 majorals. No sabem amb quins criteris es feren aquestes llistes, possiblement eren caps de família sense béns immobles però a qui es considerava aptes per pagar impostos; però creiem que les xifres esmentades avalen la representativitat de l'Estim sempre que tinguem en compte que els pobres no pagaven.

De 1732 tenim una resolució sobre certes persones d'Eivissa que havien demanat estar exempts de l'impost de "utensilios" per ésser nobles o haver exercit o estar exercint certs càrrecs: de les 31 persones que hi figuren totes són a l'Estim menys dues; i dels càrrecs que donen el privilegi de no pagar l'impost, com ésser doctor en lleis o en medicina, després veurem que també hi són; d'altres com ésser familiar del Sant Ofici, perceptor de la butlla o estanquer del tabac no els tenim estudiats. Per tant creiem que a l'Estim s'hi troben tots els propietaris particulars llevat de certs ministres reials com, evidentment el Governador i l'Assessor, i algun altre alt funcionari.

Hem optat per estudiar per separat la vila d'Eivissa i la pagesia o part forana, i per agrupar els noms en els districtes principals per ser els més constants: Dalt Vila i la Marina a Vila, quartons a la pagesia.

La divisió dels propietaris per sexes ens enfronta a una presència residual de 70 dones; en el quadre observam que el percentatge de dones propietàries no és uniforme i sobretot hi ha una diferència notable entre el de Vila i el dels Quartons; si hi afegíssim els 79 casos en què els homes declaren també "per la muller", el seu pes en els quartons segueix essent feble mentre que entre els senyors passen a ser una tercera part dels propietaris. No sabem si estam davant de diferents costums a l'hora de testar o davant dues formes de declarar els béns. En tot cas hem decidit prescindir dels noms de les dones perquè el seu nombre és poc representatiu; inclourem però, els quatre homes que, sense tenir béns propis, declaren per dones de la seua família.

Però l'Estim té una altra particularitat: la gran quantitat d'herències que hi figuren; si observam el quadre veiem que la seva distribució també és irregular, la simplicitat dels

Dones que declaren béns

	Homes	%	Dones	%	Total
Dalt Vila	172	89	21	11	193
Marina	215	90	24	10	239
Sta. Eulària	551	98	10	2	561
Balansat	298	98	5	2	303
Portmany	360	99	3	1	363
Salines	88	99	1	1	89
Pla de Vila	76	93	6	7	82
Total	1760	96	70	4	1830

assentaments sense cap explicació (Ag. de Lluquí Costa d'Antoni) no ens permet d'advertir si són herències de propietaris absents o amb problemes de repartiment, o són herències que han passat a mans de menors o de viudes; en tot cas no podem prescindir d'aquests noms pel percentatge que suposen i els hem inclòs dins el grup que els correspon.

Finalment a Vila hem decidit estudiar per separat els estaments dels preveres i dels senyors: els primers perquè creiem que el seu nombre no és representatiu; els segons perquè formen un col·lectiu amb unes característiques determinades que ens interessa precisar.

La comunicació tractarà de dos temes: els noms de persona de les classes populars d'Eivissa i la identificació dels senyors. Empram el terme de classes populars en un sentit ampli per designar el conjunt de grups socials que no estan inclosos en la categoria de senyors ni en la de preveres.

Herències

	Propietaris	Herències	%
Dalt Vila	193	43	22
Marina	239	21	9
Sta. Eulària	561	88	16
Balansat	303	54	18
Portmany	363	78	21
Salines	89	14	16
Pla de Vila	82	10	12
Total	1830	308	17

Estaments a Vila

	Senyors	Preveres	No privilegiats	Total
Dalt Vila	49	16	108	173
Marina	1	1	213	215
Total	50	17	321	388

ELS NOMS DE PERSONA DE LES CLASSES POPULARS

LA FORMA DELS NOMS

La forma en què es presenten els noms propis a l'Estim varia segons el districte; s'empra un sol nom i un sol cognom acompanyat o no del nom del pare i d'un sobrenom. És excepcional la declaració de dos cognoms i molt poc emprats els noms compostos i només a Vila.

A la pagesia quasi tothom du el nom del pare darrere el cognom; el percentatge dels que no el porten només és significatiu als quartons de Portmany (7%) i del Pla de Vila (10%). El sobrenom és menys emprat, el duen un 72% de propietaris; per quartons el percentatge oscil·la entre el 65% al de Santa Eulària i un 82% a ses Salines. Per tant la forma més usual a la pagesia seria, per exemple, Antoni Riera de Francesc "Rafalet".

En canvi a Vila s'empren quasi indistintament les tres possibilitats: nom i cognom, nom

i cognom acompanyat d'un sobrenom o del nom del pare, rares vegades les dues coses juntes.

De fet les formes més emprades són les dues primeres: a la Marina un 36% dels propietaris només apareixen amb el nom i el cognom (Antoni Martí); un 34% porten a més un sobrenom (Antoni Marí "Durbà") i només un 24% duen el nom del pare (Antoni Riera de Bernat); a Dalt Vila les proporcions són respectivament de 43%, 32% i 22%.

Això té una conseqüència a l'hora d'identificar els cognoms i els sobrenoms: mentre que en els noms propis que inclouen el nom del pare es distingeixen bé els tres elements (nom de fonts, cognom, sobrenom), en les altres formes no hi ha cap signe que permeti distingir un possible segon nom del cognom, ni aquest del sobrenom, ja que ni l'ús de les majúscules és sistemàtic ni s'empra cap signe de puntuació.

Encara que no és la nostra intenció estudiar els sobrenoms, volem comentar que la majoria es corresponen amb els motius estudiats a l'obra de D. Joan Marí *Els llibres d'entreviments*. Els altres tipus de sobrenom són poc freqüents i alguns com els mots "major" i "menor", per distingir dues persones amb el mateix nom i cognom, només s'empren a la Marina.

Per altra banda pareix que, a Vila, la part de Dalt Vila està feta amb més cura o amb més coneixement de les persones per part de l'escrivà: ho provarien la menció més freqüent de la professió; l'escrupolositat amb la qual s'inscriuen les dones de Dalt Vila, quasi sempre amb el seu nom i llinatge, que contrasta amb la manera en què s'han registrat les dones de la Marina, sobretot les viudes, de les quals només dos compareixen amb el seu propi nom complet. Però potser ens trobam davant de diferents costums dels declarants.

En tot l'Estim trobam alguns noms incomplets: als quartons un dels propietaris no du nom i dos no duen cognom; a la Marina un no du nom propi i un altre no du cognom.

ELS NOMS DE BAPTISME

A l'Estim els noms de baptisme es presenten freqüentment abreviats, sobretot els més comuns: Antoni, Bartomeu, Francesc i Jaume van sempre abreviats; els altres alternen el nom complet i l'abreviatura; alguns com Pere no s'abrevien mai i altres com Joan molt poc. Malgrat tot no hi ha problemes d'interpretació ja que les abreviatures són clares: les úniques excepcions són les de Bartomeu (Bar u) i Bernat (Ber t/Bar t) que són molt similars i en cas de correcció de l'escrivà es confonen.

Tant si van abreviats com si no, el nom és el nom oficial, mai el diminutiu, llevat de Lluquí que és més emprat que Lluc; igualment Cosmi alterna amb Cosme.

ELS NOMS DE LA PAGESIA

A la pagesia trobam 26 noms diferents per 1376 persones. Catorze dels noms, que no arriben a l'1%, són: Cosme o Cosmi (9 vegades), Gabriel (1), Gaspar (4), Gregori (1), Guillellem (6), Jeroni (2), Jordi (1), Josep (7), Llucià (3), Macià (5), Mateu (1), Ramon (3), Sebastià (4), Tomàs (6).

Com veim en el quadre, entre els dotze noms més corrents destaquen els d'Antoni i Joan: un 40 % de la pagesia el porten; un altre 38% es diu Bartomeu, Pere, Francesc o Jaume; altres noms són Andreu, Bernat, Lluc o Lluquí, Miquel, Nicolau i Vicent.

Tots els noms van en català.

Noms més corrents de la pagesia

	Sta. Eulària	Balansat	Portmany	Ses Salines	Pla de Vila	Total
Andreu	22	4	8	1		35
Antoni	122	64	76	20	14	296
Bartomeu	54	33	50	15	10	162
Bernat	1	3	23	1	1	29
Francesc	40	38	35	8	5	126
Jaume	63	12	29	3	5	112
Joan	113	64	62	25	15	279
Lluc	8	7	5		1	21
Miquel	11	20	6			37
Nicolau	8	11	8	4	3	34
Pere	60	23	32	4	14	133
Vicent	37	8	7	3	3	58
Total	539	287	341	84	71	1322

ELS NOMS DE VILA

A Vila per 321 persones tenim 42 noms diferents, molts més que a la pagesia; pero si treim els menys representats ens queden els catorze noms del quadre, comuns tots amb els de la pagesia i que comprenen el 83 % dels homes de Vila.

Els 28 noms que només apareixen d'una a quatre vegades són:

- a la Marina: Agustí (1 vegada), Baptista (3), Constantí (1), Damià (2), Diego (1), Domingo (2), Esteve (1), Gabriel (2), Isidoro (1), Jeroni (2), Llorenç (4), Lluquí (3), Macià (1), Manuel (1), Marc (2), Martí (1), Rafel (2), Ramon (1), Tomàs (2). En total són 33 persones.

- a Dalt Vila: Baltasar (1), Basilio (1), Cristòfol (1), Domingo (1), Gregori (1), Guillem (1), Ignacio (2), Jordi (1), Lázaro (1), Macià (2), Martí (2), Pasqual (1), Rafael (1). En total són 16 persones.

A la Marina hi ha sis persones que hem considerat que porten doble nom: Antoni Francisco, Joan Bernat, Miquel Joan, Pere Antoni, Pere Joan i Pere Onofre, encara que en un d'ells, Pere Joan Company, dubtam si Joan és segon nom o cognom. Aquí també els noms més corrents són Joan i Antoni, per aquest ordre i amb un 31% dels propietaris de Vila; després vénen Francesc, Bartomeu, Josep, Pere i Jaume que abasten un 35 %; la resta són Andreu, Bernat, Mateu, Miquel, Nicolau, Sebastià i Vicent.

La diferència més destacable amb la pagesia és el nom de Josep, que als quartons és quasi marginal (el porten 7 persones) i a Vila és un dels més emprats. A Vila no hi ha cap Cosme, Gaspar ni Lucilà; pero a la pagesia tampoc no hi trobam alguns dels noms de sants als quals es dedicaran les noves parròquies de final del s.XVIII i que ja estan representats a Vila com Agustí, Llorenç, Rafel.

Noms més corrents a Vila

	Marina	Dalt Vila	Total
Andreu	5	6	11
Antoni	30	13	43
Bartomeu	17	7	24
Bernat	7	2	9
Francesc	16	11	27
Jaume	10	7	17
Joan	41	16	57
Josep	11	11	22
Mateu	3	2	5
Miquel	8	4	12
Nicolau	4	3	7
Pere	16	5	21
Sebastià	2	3	5
Vicent	3	2	5
Total	173	92	265

Quasi tots els noms apareixen en català; només el nom de Francesc comença a alternar amb Francisco (les abreviatures són diferents) més a la Marina que Dalt Vila. Certs noms es presenten sempre en la forma que avui diríem castellana, sigui quin sigui el cognom que els acompanya: Basilio, Diego, Domingo, Ignacio i Isidoro; es pot pensar que són noms introduïts recentment en aquesta forma.

Però a Dalt Vila trobam noms en castellà que creim que corresponen a persones anomenades d'aquesta manera; són: Andrés Rodríguez, Lázaro de Guerra, Matías Rodríguez Rafael Tomàs i Sebastián Anfoso; també trobam noms en català acompanyats de cognoms suposadament castellans com Núñez, Rodríguez, etc. Hem de pensar que l'escrivà apuntava el nom en l'idioma en què li deien o amb el que ell coneixia la persona.

ELS COGNOMS O LLINATGES

A l'Estim els cognoms mai van abreviats i quan el cognom és conegut no hi ha problemes per identificar-lo; tampoc, com ja hem dit, quan la forma en què es presenta el nom inclou el nom del pare, com és normal a la pagesia.

Però a Vila alguns mots apareixen a la vegada com a cognom i com a sobrenom (per exemple Sit); en els casos dubtosos hem pres com a cognom el mot que està en segon lloc.

Feliçment, a Vila, poques persones porten com a cognom Joan o Ramon, però així i tot també hi ha algun cas dubtós.

Per a la normalització ortogràfica hem optat per seguir *Els llibres d'entrevéniments* per als cognoms eivissencs més corrents; els que no hem trobat a aquesta obra i no són molt coneguts els hem deixat tal qual, fent en tot cas els canvis ortogràfics indispensables. També hem adoptat l'ortografia castellana per certs cognoms castellans com Hernández (a l'Estim: Arnandes). S'ha de dir que a l'Estim quasi mai empren la "z" però sí la "ñ".

ELS COGNOMS DE LA PAGESIA

Trobam un total de 47 cognoms per 1376 persones; quasi tots són corrents a l'Eivissa d'avui en dia però ens sorprèn tant el seu pes molt desigual com la seua distribució geogràfica irregular. N'hi ha vint-i-quatre que només apareixen d'una a deu vegades.

Hem optat per llevar del quadre els onze que només hi apareixen una vegada però hem inclòs tots els altres per fer el quadre el més complet possible. Els 11 cognoms trets són: al quartó de Balansat, Francolí; a ses Salines: Forribas i Rubian, Gibert; al Pla de Vila: Balansat, Fluixà, Puig, Rotes; al quartó de Santa Eulària: Puigverd, Verdera, Vidal, Virei.

Si observam la distribució per quartons, veim que només n'hi ha vuit que estiguin presents en tots ells; la majoria dominen a un sol quartó, màxim a dos.

Si ens limitam als deu cognoms més representats, que comprenen un 64% dels propietaris, Bonet està concentrat al quartó de Balansat, Cardona a Sta. Eulària i Portmany, Costa a Balansat, Ferrer a Santa Eulària, Marí a Santa Eulària i Portmany, Ribes a Portmany, Riera a Santa Eulària i Balansat; i així tots els altres. Les excepcions serien, Serra, Torres i Tur, que estan més repartits.

Si estudiàssim la distribució per véndes, creim que la concentració dels cognoms i fins i tot dels sobrenoms seria encara més patent.

Quant als llinatges més freqüents, aquí no hi ha sorpreses: una tercera part dels pagesos (el 32%) són Torres, Marí o Tur.

Els cognoms de la pagesia

	Sta. Eulària	Balansat	Portmany	Ses Salines	Pla de Vila	Total
Arabi			16		3	19
Bonet	2	39	1		9	3
Buff					3	3
Cabanilles	5					5
Cardona	13	1	34	2	5	55
Castelló	3				1	4
Clapés	14					14
Colomar	34	1	6	3		44
Costa	5	37	4	2	6	54
Escandell	23	5	3	2	1	34
Ferrer	66		1	1	1	69
Guasc	46	1			1	48
Iern	7					7
Juan	44	1	1	1	2	49
Maians	6					6
Marí	103		54	1		158
Noguera	11					11
Orvai			2	7		9
Palau		7		1	1	9
Palerm	1	4	4		1	10
Planells	1	4	4		1	30
Portes			5			5
Prats		2	29			31
Ramon	7	15	9	1	1	33
Ribes	2	1	70			73
Riera	19	30	9		4	62
Ripoll	6					6
Roig	37	11	1			49
Rosselló			12	1	11	24
Sala	3		11	1	4	19
Serra	13	25	23	7	2	70
Sunyer			3	7		10
Torres	61	36	36	32	3	168
Tur	14	63	17	18	5	117
Vengut			4			4
Vic	3					3
Total	549	297	359	87	71	1363

ELS COGNOMS DE VILA

A Vila tenim un total de 130 cognoms per 321 persones, dels quals setanta-dos només apareixen una vegada i vint-i-nou dues. Fer un estudi d'aquests cognoms, del seu arrelament a l'illa, significaria fer un seguiment de les famílies que els porten, cosa que supera els límits d'aquesta comunicació. Hem optat per donar-ne una relació i limitar l'estudi, o millor diríem les observacions, als altres vint-i nou que es reparteixen el 59% dels propietaris de Vila.

Relació dels 72 cognoms que només apareixen una vegada:

A la Marina són 42: Alcover, Baldira i Gavara, Barceló, Bonafe, Brocals, Buyda, Cabanilles, Camarillis, Casulla, Català, Company, Cortés, Estrany, Farinós, Feliu, Fluixà, Gallard, Ganauet, Julio, La Escala, de Liria, Llopis, Marc, Moragas, Moreno, Nacle, Panneda, Pineda, Poncet, Puiggros, Ruíz, Selleras, Senti, Sit, Solaies, Sorà, Tuells, Vallverd, Vic, Vidal, Villalba.

A Dalt Vila són 31: Anfoso, Antic, Avila, Blasco, Cabanyes, Carreres, Canals, Dominguez, Fumeral, Garaya, Gario, Gegant, de Guerra, López, Magraner, Marselles, Mas, Mascaró, Maiol, Mir, Moran, Nicolau, Nuñez, Oliver, Otero, Pizà, Roig, Sandoval, Servera, Tomàs, Violat.

Relació dels 29 cognoms que apareixen dues vegades entre Dalt Vila i la Marina:

A la Marina: Armadams (1), Blanc (1), Bonet (1), Buffí (2), Burrut (2), Cardona (2), Contreras (1), Ferragut (2), Gavara (2), Lluy (2), Maians (1), Mariner (2), Martínez (1), Matutes (2), Milánés (2), Orvai (2), Pavieres (2), Pons (2), Ripoll (1), Ros (2), Rossell (1), Soler (2), Xareco (2). En total són 38 persones.

A Dalt Vila: Armadams (1), Blanc (1), Bonet (1), Castelló (2), Contreras (1), Hernandez (2), Llinàs (2), Maians (1), Martínez (1), Ripoll (1), Rossell (1), Simon (2), Taltavull (2), Vendrell (2). En total són 20 persones. Entre aquests 29 cognoms n'hi ha 20 que són comuns amb la pagesia però 9 són exclusius de Vila.

Els 12 cognoms més corrents són per ordre de freqüència: Tur, Ferrer, Marí, Riera, Torres, Garcia, Rosselló, Calbet, Noguera, Ribes, Riquer i Riusec. Entre ells es reparteixen més d'una tercera part de la població, en concret el 36%.

Si confrontam tots els cognoms dels dos districtes, Vila i pagesia, tant els que figuren als

Cognoms més corrents a Vila

	Marina	Dalt Vila	Total
Arabí	2	3	5
Calbet	7		7
Colomar		3	3
Costa	5		5
Escandell	4	1	5
Ferrer	11	3	14
Garcia	7	1	8
Gotarredona		4	4
Guasc	3	2	5
Juan	1	2	3
Marí	6	4	10
Martí	4		4
Noguera	7		7
Palau	2	3	5
Pasqual	3		3
Planells	3	3	6
Prats	6		6
Pujol	3		3
Ramon	1	4	5
Ribes	1	6	7
Riera	6	3	9
Riquer	7		7
Riusec	7		7
Rodríguez		4	4
Rosselló	8		8
Sala	3		3
Serra		4	4
Torres	7	2	9
Tur	19	5	24
Total	133	57	190